

УДК 94(438+477):[27-72/ 37.07:005.5;37.09 «15/16»]

ОСВІТА ЄПАРХІАЛЬНИХ СВЯЩЕНИКІВ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ РАНЬОМОДЕРНОГО ЧАСУ: ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ТА ВИКЛАДАЦЬКИЙ СКЛАД (ЧАСТИНА 2)

Тетяна ШЕВЧЕНКО

кандидат історичних наук,

старший науковий співробітник відділу всесвітньої історії ННДІУВІ

Анотація. У статті з'ясовуються динаміка та причини створення в Речі Посполитій духовних семінарій для єпархіального кліру, керованих єзуїтами, робиться порівняльний аналіз моделей адміністративного управління семінаріями, характеризуються їх навчальна та виховна програми. На українських землях замість семінарій діяли курси морального та полемічного богослов'я, керовані єзуїтами. Встановлено перелік цих курсів, час тривалості, висвітлено їх навчальну програму та проаналізовано викладацький склад. Спростовано усталену в польській історіографії точку зору щодо приділення єзуїтами незначної уваги семінаріям і курсам для єпархіального кліру та високо оцінено рівень викладання на курсах. Стаття містить додаток – перелік викладачів та предметів на курсах для єпархіального кліру на українських землях.

Ключові слова: Католицька церква, Товариство Ісуса (єзуїти), духовні семінарії, Річ Посполита, моральне богослов'я (казуїстика), полемічне богослов'я (контроверсії).

ОБРАЗОВАНИЕ ЕПАРХИАЛЬНЫХ СВЯЩЕННИКОВ КАТОЛИЧЕСКОЙ ЦЕРКВИ В РЕЧИ ПОСПОЛИТОЙ РАННЕМОДЕРНОГО ВРЕМЕНИ: ОРГАНИЗАЦИЯ ОБУЧЕНИЯ И ПРЕПОДАВАТЕЛЬСКИЙ СОСТАВ (ЧАСТЬ 2)

Татьяна ШЕВЧЕНКО

кандидат исторических наук,

старший научный сотрудник отдела всемирной истории ННИИУВИ

Аннотация. В статье выясняются динамика и причины создания в Речи Посполитой духовных семинарий для епархиального клира, руководимых иезуитами, делается сравнительный анализ моделей административного управления семинариями, характеризуются их учебная и воспитательная программы. На украинских землях место семинарий занимали курсы нравственного и полемического богословия, проводившиеся иезуитами. Установлен перечень этих курсов, время их проведения, освещена учебная программа и проанализирован преподавательский состав. Опровергнута устоявшаяся в польской историографии точка зрения относительно уделения иезуитами незначительного внимания семинариям и курсам для епархиального клира и высоко оценен уровень преподавания на курсах. Статья содержит приложение – список преподавателей и предметов на курсах для епархиального клира на украинских землях.

Ключевые слова: Католическая церковь, Общество Иисуса (иезуиты), духовные семинарии, Речь Посполитая, нравственное богословие (казуистика), полемическое богословие (контроверсии).

EDUCATION OF DIOCESAN PRIESTS OF THE CATHOLIC CHURCH IN THE POLISH-LITHUANIAN COMMONWEALTH OF THE EARLY MODERN PERIOD: THE ORGANIZATION OF LEARNING AND ACADEMIC STAFF (PART 2)

Tetiana SHEVCHENKO

Candidate of Historical Sciences,

senior research associate of the Department of World History of the NRIUSWH

Annotation. *The article explains the causes and the dynamics of creation in the Polish-Lithuanian Commonwealth seminaries for the diocesan clergy led by the Jesuits. It deals with a comparative analysis of the models of the seminaries' administration management and features of their educational program. The courses of moral and polemical theology, led by the Jesuits, ousted the seminaries in the Ukrainian lands. We established a list of those courses, their duration and curriculum. The author analyzed seminaries' teaching staff. The article refuted well-established in the Polish historiography opinion that the Jesuits had paid little attention to the seminaries and courses for the diocesan clergy. The article highly appreciated the level of the Jesuit courses. It contains a list of the professors and their courses for the diocesan clergy in the Ukrainian lands as a supplement.*

Key words: *Catholic Church, Society of Jesus (the Jesuits), seminaries, Polish-Lithuanian Commonwealth, Ukraine, moral theology (casuistry), polemical theology (controversy).*

У дійсності питання керівництва економічними справами семінарій було для єзуїтів одним із найпроблемніших. Єзуїти не були повними господарями у заснованих єпископами семінаріях. І домогтися підпорядкування собі семінарій як у навчально-виховних, так і в адміністративно-фінансових справах, як бажали єзуїти, виявилось дуже складно. Адже статuti семінарій, починаючи від Браневського, склались єпископами-фундаторами і передбачали управління економічними справами семінарій двома членами капітули. Останні не мали жодного бажання позбуватись своїх функцій на користь єзуїтів. Статут Браневської семінарії передбачав керівництво «найважливішими справами» – а до таких справ належало й економічне керівництво – семінарії двома каноніками кафедральної капітули [8, 54]. Конфлікти, які виникали внаслідок непорозумінь між каноніками Вармінської

єпархії та єзуїтами Браневської семінарії, було врегульовано лише на початку XVII ст., коли єзуїти відмовилися від підпорядкування канонікам під загрозою залишення керування семінарією, і останні поступились.

Аналогічний прецедент стався у Пултуській семінарії, де члени капітули керували її господарством. Але там на бік єзуїтів став єпископ-фундатор Войцех Барановський. У зв'язку з економічною кризою у маєтках, призначених на утримання семінарії, наприкінці 1590-х років та антиєзуїтськими настроями серед членів Плоцької кафедральної капітули і Пултуської колегіатської капітули єпископ Барановський усунув капітулу від керівництва семінарією, віддавши керівництво повністю єзуїтам [21, 162].

Така ж напружена ситуація склалася у Вільно, де місцева капітула всупереч волі фундатора лише віддавала єзуїтам належне утримання на семінарію, не

допускаючи їх до управління маєтками, які належали семінарії [20, 242–243]. Незадоволення капітули тим, як єзуїти розпоряджались коштами семінарії, та незадоволення єзуїтів розмірами фінансування призвело до відмови єзуїтів від керівництва семінарією, яке 1652 р. перейшло до єпархії [20, 254–255; 21, 101–105].

У Жмудській семінарії в Кроже, коли економічне керівництво каноників привело семінарію до занепаду, єзуїти 1635 р. відмовилися від відповідальності за неї, обмеживши свої обов'язки лише викладанням морального богослов'я [21, 81–86, 110–113].

Конфлікт познанських єзуїтів-керівників єпархіальної семінарії з капітулою про місце розташування семінарії став причиною відмови єзуїтів від керівництва Познанською семінарією 1614 р. За одними даними, 1589 р. [21, 256–257], за іншими – 1595 р. [7, 77] до Познанської семінарії була приєднана фундована 1569 р. єпархіальна семінарія у Влоцлавку, якою досі керували священники Влоцлавської єпархії. Спільна семінарія називалась Познансько-Куявська. До 1614 р. її очолювали єзуїти, після керівництво обійняла єпархія.

Цілковито інша ситуація склалася у Сандомирській семінарії. Її статут, на відміну від статутів інших семінарій, склали самі єзуїти, заклавши до нього принцип незалежності духовного закладу від єпископа і капітули та віддавши Товариству Ісуса у підпорядкування всі економічні, духовні та освітньо-виховні справи семінарії. Доповнив статут фундатор – канонік Сандомирської колегіати Миколай Леопольдович – і без труднощів отримав схвалення фундації Апостольською Столицею. Але

Краківський єпископ Якуб Заджік затвердив статут із кількома застереженнями, які повністю змінювали єзуїтську концепцію семінарії. Так, єпископ вимагав залишити за собою право візитації семінарії, зобов'язав єзуїтів інформувати його про управління маєтками та отримувати його згоду на це, вимагав укладати юридичні акти, приймати і виключати семінаристів лише у присутності членів капітули. Проте внаслідок рішучого протесту фундатора єпископ не доклав зусиль до реалізації своїх застережень. Наступний єпископ Пьотр Гембіцький не зумів реалізувати прагнення свого попередника, а єпископ Анджей Тшебицький був великим прихильником єзуїтів і не діяв усупереч їхнім інтересам [21, 178–184, 222–223].

Ще один із варіантів розвитку стосунків між місцевим єпископом і капітулою, з одного боку, та єзуїтами – з другого, ілюструє історія єзуїтської духовної семінарії у Каліші. Найвищим керівником Каліської семінарії вважався Гнезненський архієпископ – фундатор семінарії. Єзуїтський префект був де-факто у семінарії керівником виконавчим. Статут семінарії у Каліші закладав основи залагодження потенційного конфлікту між капітулою і єзуїтами. Хоча він передбачав керівництво економічними справами семінарії двома каноніками-представниками єпископа, але також допускав втручання єзуїтів до цієї сфери [21, 126–127, 158–159]. Проте, попри добрі стосунки між двома сторонами, примас Лаврентій Гембіцький висунув 1620 р. ідею відібрання у єзуїтів семінарії та переведення семінаристів до Гнезна, до іншої семінарії. Примаса одностайно підтримали капітула і синод архієпархії у Ловичі. Протести

езуїтів залишилися безрезультатними¹. Семінарія була перенесена до Гнезна та об'єднана там із іншою, заснованою 1602 р. архієпископом Станіславом Карнковським [7, 79]. Але у Гнезно семінарія не лише не розквітла, але й почала занепадати через брак викладачів та префектів. Попри пропозиції наступних примасів повернути семінарію каліським єзуїтам, капітула постійно відкладала вирішення цієї справи, і семінарія так і не повернулася під керівництво єзуїтів [21, 144–149].

Враховуючи, що єзуїтські семінарії знаходились при єзуїтських домах, а не при кафедрах чи колегіатах, єзуїти, всупереч інтересам капітул, не заохочували семінаристів до участі у богослужіннях в колегіатських чи кафедральних церквах. Досі учні кафедральних і колегіатських шкіл активно брали участь у богослужіннях, і капітули очікували того ж від єзуїтських учнів. Єзуїти ж вважали, що занадто часта участь у богослужіннях відволікатиме семінаристів від навчання. Таким чином, питання залучення семінаристів до богослужінь було ще однією причиною конфліктів єзуїтів і капітул [18, 77; 21, 101].

Окрім питання підпорядкування, суперечки між єзуїтами, з одного боку, і капітулами чи єпископами і капітулами – з другого, викликав зміст навчальної програми семінарій. Єзуїтська програма приділяла багато уваги наукам і замало речам, пов'язаним із парафіяльною працею, зокрема: вивченню обрядів, церковного співу, церковного календаря, веденню церковних книг, підготовці до проповідей, здійсненню Таїнств тощо.

¹ Історикам невідомі причини рішення примаса Гембіцького та рішучої послідовності капітули у справі відібрання Каліської семінарії у єзуїтів.

Так, відома суперечка віленської капітули з керівництвом місцевої єзуїтської єпархіяльної семінарії, під час якої єзуїтам закидалось змушування семінаристів до вивчення філософії і богослов'я. Під натиском капітули єзуїти відступили, відтепер посилаючи на навчання до Віленської академії лише винятково здібних семінаристів [20, 251–252].

Контингент семінаристів

Відомостей про склад семінаристів збереглося дуже мало. Відомо, що до духовних семінарій у Речі Посполитій, за вимогою Тридентського собору та за прикладом Браневської семінарії, приймали юнаків від 16 років. Виняток становили або надзвичайно здібні хлопці, як надія Церкви, або ті, хто мали знань більше, ніж у межах початкової школи. Ці юнаки могли вступити до семінарії у віці від 12 років. Проте Віленська семінарія встановила іншу нижню вікову межу для кандидатів – 16 років, а Сандомирська, за бажанням фундатора, прийняла за нижню межу вік 20 років та вимагала від кандидатів здобуття щонайменше середньої освіти [20, 248; 21, 217–218]. Специфікою Віленської духовної семінарії було наголошення на пріоритеті прийняття литовців і осіб, які знали литовську мову і в майбутньому змогли би безперешкодно займатись душпастирською діяльністю у єпархії [20, 209–211, 248–250, 257].

Навчальна програма

Термін навчання у семінаріях становив від 2 до 6 років, максимум – 7, залежно від отриманої на момент вступу освіти. «Конституції» Браневської семінарії, які стали зразком для організації внутрішнього життя інших єзуїтських семінарій, проте, були спрощені іншими семінаріями щодо питань внутрішньої

організації та навчальної програми. Якщо у Браневі кардинал Гозій радив «довше і детальніше» вивчення гуманітарних, філософських і богословських наук, то у Познанській семінарії обмежувались «стандартом вищих наук»: рік на вивчення філософії і два – на вивчення богослов'я, а здібних студентів посилали на вивчення філософії і богослов'я до Віленської академії [8, 58, 66; 42, 18; 21, 77]. Так само посилали здібних семінаристів до Віленської єзуїтської академії Віленська єзуїтська єпархіальна семінарія [20, 250–251].

Проте і серед єзуїтів не всі схвалювали прагнення дати якомога більше філософських і богословських знань майбутнім священикам. У Римському архіві Товариства Ісуса зберігся лист від 1584 р. єзуїта Станіслава Роздражевського, брата Куявського єпископа Єроніма Роздражевського, до генерала Товариства Клаудіо Аквавіві. С.Роздражевський застерігав перед втратою популярності єзуїтів у єпископату, якщо Товариство не змінить програму навчання семінаристів: «Я вважав, що при можливості слід донести Вашій Велебності, що тут робиться загальна помилка; тому смію стверджувати, що справжня помилка полягає у тому, що семінаристів навчають в усіх галузях знання, що готує швидше вчених людей із науковими ступенями, а не парафіяльних священиків; вони охочіше підуть до навчальних аудиторій, ніж до парафій, щоби ними керувати» [21, 16] (Тут і далі переклад автора. – Т. Ш.).

Як і всі навчальні заклади єзуїтів, єпархіальні семінарії спиралась на єзуїтський шкільний статут «Ratio studiorum», остаточно усталений 1599 р. Але, на відміну від єзуїтських середніх

шкіл для світських учнів, центральне місце в науці семінаристів займали не лише гуманістичні науки на чолі з риторикою, але й богословські – переважно моральне богослов'я. Привілейоване місце риторики у єзуїтській навчальній програмі полягало у свідомому її включенні до процесу навчання католицької еліти. Ідейні засади Тридентського собору надавали великого значення у здійсненні церковної реформи мистецтву переконання. Нейтральна за своєю природою риторика була пристосована єзуїтами до інтелектуальної рекатолизації суспільства і виконання місійних завдань на обширах протестантизму і православ'я [9, 130]. Мистецтво переконання у толерантній Речі Посполитій слугувало єдиним ефективним засобом впливу на опонентів. Воно було випробуване елітою польських і литовських протестантів, які більше цінували боротьбу за допомогою слова, ніж брутальну негацію, до якої вдавалися в Західній Європі [5; 10; 11; 17; 37–40]. Окрім головної мови – латини, – як і в єзуїтських школах для світських учнів, у семінаріях вивчали грецьку мову.

Вищі науки єзуїти викладали семінаристам за скороченою програмою. Так, повний курс **філософії** «Ratio studiorum» передбачав трирічне навчання [31, 397], скорочений (для менш здібних єзуїтів і студентів єпархіальних семінарій) – два роки, а то і рік [24, 359]. Хоча й у семінаріях, проваджених єзуїтами, здібним студентам могли викладати і більший обсяг вищих наук [20, 250]. Наприклад, статут Сандомирської семінарії передбачав вивчення філософії і богослов'я протягом 5 років [20, 91].

Шкільний статут Товариства «Ratio studiorum» тлумачив курс філософії як

підготовчий до богослов'я. Філософські виклади проводились на основі філософії Арістотеля в інтерпретації його «добрих коментаторів». Прийняття аристотелізму дало можливість єзуїтам не лише дотримуватись рекомендацій Церкви та напрямку пануючої шкільної традиції, але й використати його як досить гармонійну філософську систему у світоглядних суперечках. Фому Аквінського «Ratio studiorum» прямо не називала, але рекомендувала ставитись до нього з повагою [31, 397]. (Порівняй: [2, п. 464]. Дискусія про прийняття томізму [19, 40–45, 50–62, 94–105]). Програма з філософії обіймала: скорочений виклад логіки (діалектика), філософію природи (фізика), метафізику (науку про духовні першооснови буття), моральну філософію (етику), математику. Викладання філософії природи – фізики – розпочиналося на другому році трирічних студій і базувалося на творах Арістотеля «Фізика», «Про небо», «Про постання і загибель», «Метеорологія», «Про душу». Арістотелева «Метафізика» стала базою для вивчення метафізики. Підставою викладів етики була його ж «Нікомахова етика». Математика викладалась на другому році вивчення філософії [31, 397–399; 13, 218, 222, 224–228, 233–235]. У межах «математики» учнів навчали арифметики, геометрії та початків тригонометрії, використовуючи «Елементи» Евкліда. Частково викладались географія та астрономія (т. зв. вчення про сферу) [31, 398; 29, 402]. Виклади моральної філософії обмежувались вивченням десяти книг «Етики» Арістотеля [31, 401–402]. На філософських студіях професори використовували схоластичний метод, який в основному полягав у поданні матеріалу у формі «квестій»-питань.

«Квестії» склалися з назви, вступного слова (твердження-тези), визначення понять, висвітлення різних поглядів на одну тему, доведення хибності цих поглядів та висновків до тези, яка доводилась [31, 399; 4, 65].

Вплив богослов'я на курс філософії був досить помітним. Проявлялося це насамперед у тому, що богослов'я інспірувало порушення філософами певних проблем, якими займалося само, як-от: широке тлумачення проблеми Бога, створення світу і його тимчасовість, проблема співвідношення природи й особистості в контексті правди про Св. Трійцю, проблема безсмертної душі тощо. Філософія не мала проголошувати того, що відкидала наука віри, а також заперечувати те, чому вчило богослов'я. А коли б проявилася суперечність між «правдою філософії» та «правдою богослов'я», то слід було йти за правдою віри, що походить від Бога – джерела всієї правди, як богословської, так і філософської [4, 67–68]. За чотири роки по закінченні Тридентського собору, у 1567 р., папа Пій V проголосив Фому Аквінського доктором Церкви, приписавши викладати в католицьких університетах «Сума богослов'я» Аквіната в останній редакції домініканських богословів. На факультетах філософії Арістотель мав коментуватись згідно з наукою Фоми Аквінського. У Речі Посполитій домінуючими течіями у філософії, яку викладали єзуїти, були томізм і суарезіанізм. Великою популярністю в єзуїтській школі користувались Педро Фонсека, Франсіск де Толедо, Беніто Перейра, пізніше – Франсіско Суарез і Габріель Васкез. Головним авторитетом школи поступово став Суарез [12, 235; 3, 284, 288, 290, 297–298].

Підставою **богослов'я** у Товаристві Ісуса був томізм, але його зміст і методи єзуїти застосували до вимог сучасності. Томізм був збагачений цінностями гуманізму, які впливали зі знання Св. Письма і творів отців.

У духовних семінаріях для єпархіального кліру, студентів папських семінарій і менш здібних єзуїтів «Ratio studiorum» пропонувала скорочену програму богословських студій – вивчення протягом двох років морального богослов'я (казуїстики). Повна чотирирічна програма передбачала вивчення схоластичного (догматичного) богослов'я і призначалась переважно для єзуїтських кліриків [24, 359; 34, 386–387; 25, 395]². Здатність єзуїтських схоластиків до вивчення повного курсу вищих наук – три роки філософських студій і чотири роки богословських студій – остаточно визначалась після завершення ними першого року філософських студій. Нездібних скеровували або на вчителювання, або відразу на вивчення казуїстики. Єзуїти з середніми здібностями також не мали шансів на вивчення повного курсу вищих наук – їх так само скеровували на курс казуїстики [24, 360]. Винятком становили єзуїти, які, окрім посередніх здібностей, мали також талант до проповідування чи керівництва. Вони змогли отримати дозвіл провінціала на дво-, три- чи навіть чотирирічні богословські студії [24, 360–361].

² Ширше про практику застосування цих курсів див.: [1, 121–162]. В єзуїтських школах для світських учнів у Речі Посполитій часів Контрреформації богословські студії провадилися лише у Віленській академії. Єзуїти скаржились на непопулярність богослов'я серед студентів: 1587 р. ректор Віленської академії Гарсія Алябіано нарікав у листі до генерала Аквавиви, що курси вищих наук «світяться пустками», бо при роздачі церковних бенефіцій у Речі Посполитій більше враховується служба при дворі, ніж рівень освіти, а особливо богословської [15, 310; 16, 333].

Виклади схоластичного богослов'я спирались насамперед на Св. Письмо і вчення Фоми Аквінського. Курс морального богослов'я (казуїстики) охоплював засади християнської моральності і практичного вирішення різних «випадків совісті (казусів совісті)», науку про таїнства, церковний спів, знання літургії і церковного календаря [25, 395–396]. У Західній Європі єзуїти видали чимало підручників із казуїстики. З них найвідомішими у Речі Посполитій протягом XVI – першої половини XVII ст. були «Aphorismi confessariorum» Мануеля де Са (видані у Венеції в 1595 р.), «Institutiones morales» Іоанна Азора (видані у 1610–1611 рр. у Римі) й «Institutio confessariorum» Мартіна Форнарі (видана у Римі 1606 р.). До курсу схоластичного богослов'я входило частково богослов'я полемічне (контroversійне) і моральне [34, 387–388; 6, 114–118; 14; 15]. Полемічне богослов'я викладалося також при вивченні Св. Письма та як окремий предмет у класі риторики. Останній варіант практикувався лише на територіях, де співіснували різні християнські віровизнання [33; 28; 34; 25; 40]. Складовою частиною богословського курсу було вивчення Св. Письма. Його студіювали на другому і третьому році богослов'я щодня протягом 45 хвилин [24, 357]. Знання Св. Письма, як і полемічного богослов'я, було актуальним для майбутніх душпастирів у дискусіях з іновірцями. На курсі богослов'я розпочиналося вивчення гебрійської мови, проте складно сказати, у якому обсязі вона вивчалась у духовних семінаріях. Практика навчання відзначалась різноманітністю форм закріплення викладеного матеріалу. Вся система постійних повторень, опитувань, публічних

виступів, іспитів та диспутів спрямовувалась на підготовку випускників до майбутньої душпастирської діяльності [23, 408; 36, 413–414; 22, 418, 420–421; 32, 425–427; 26, 431–432; 35, 435–436; 30, 437–439; 27, 439–442].

У Віленській академії популярністю користувались лекції з морального богослов'я – їх відвідували як студенти самої академії, так і прислані сюди на навчання здібні семінаристи єзуїтських єпархіальних семінарій. Про це інформував 1578 р. генерала Аквавіву ректор академії Гарсія Алябіано, підкреслюючи, що заняття з морального богослов'я відбуваються чотири рази на тиждень. Про популярність лекцій полемічного богослов'я, яке також викладалось у Віленській академії, її ректор не повідомляв [20, 251].

Виховання

У вихованні семінаристів наголос робився на карності і контролі. Характерною ознакою єзуїтської методики викладання були принципи змагальності та взаємоконтролю – обидва перенесені із внутрішньоєзуїтського середовища [2, п. 350, 383]. У щоденному житті за контроль над вихованням та духовним життям відповідав префект (регент) семінарії. До його компетенції належали всі справи, за винятком тих, що стосувались сповіді [21, 11].

Так, «Конституції» Браневської духовної семінарії передбачали спільне проживання семінаристів в одному будинку, розташування по дві особи в одній кімнаті, носіння ними тонзури та сутани. Перед прийняттям їжі семінаристи мали просити благословення, після – дякувати, під час – слухати читання побожних книжок. Семінаристам приписувалось щодня брати участь у літургії та вміти

виконувати обов'язки міністранта, регулярно молитися, у середу і п'ятницю – додатково сім покутних псалмів із літаніями, приймати причастя – за рішенням сповідника, щодня складати іспит совісті. Браневським семінаристам було заборонено виходити з будинку семінарії без дозволу керівників семінарії та товариша, призначеного його супроводжувати. Виключати із семінарії дозволялось лише осіб, які мали слабе здоров'я чи були нездібні до науки. Тих же, хто бажав з якихось інших причин залишити семінарію чи не хотів виконувати священницькі обов'язки після рукопокладення, передбачалося залучати до керівництва єпископськими чи капітульними школами, виконання цивільних послуг [8, 56–60, 65–68]. У семінаріях єзуїти проводили реколекції на основі «Духовних вправ» св. Ігнатія Лойоли. Проте, на відміну від єзуїтських кліриків, семінаристи не присвячували щодня години розмірковування, мали сповідатись не щотижня, а щомісяця, менше приділяли часу молитвам, а більше – участі у богослужіннях [18, 89–90].

У Віленській семінарії студенти, виключені «за вибрики і скандали», були зобов'язані виплатити семінарії 300 злотих. Джерела зберегли інформацію про проблеми єзуїтів у вихованні семінаристів саме Віленської семінарії. Так, відомо про скаргу віленських єзуїтів 1628 р. на своїх вихованців капітулі – семінаристи ночами тікали вештатись до міста, і жодні догани та покарання на них не впливали. Нерідко ситуацію ускладнювало те, що бешкетники були особами, рекомендованими єпископом, і капітула відмовляла єзуїтам у їх виключенні із семінарії. Інколи капітула прислала спеціальних комісарів для врегулювання

конфліктів між єзуїтами-префектами семінарії і семінаристами [20, 248, 252].

ЛІТЕРАТУРА

1. *Angelozzi G.* L'insegnamento dei casi di coscienza nella pratica educativa della Compagnia di Gesù / G. Angelozzi // La «Ratio studiorum». Modelli culturali e pratiche educative dei Gesuiti in Italia tra Cinque e Seicento / A cura di G. P. Brizzi. – Roma : Bulzoni, 1986. – P. 121–162.

2. *Constitutiones Societatis Iesu a Congregatione Generali XXXIV annotatae et Normae complementariae ab eadem Congregatione approbatae.* – Romae : Apud Curiam Praepositi Generalis Societatis Iesu, 1995. – 674 p.

3. *Czerkawski J.* Filozofia tomistyczna w Polsce w XVII wieku / J. Czerkawski // Studia z dziejów myśli świętego Tomasza z Akwinu / Praca zbiorowa pod red. S. Swieżawskiego, J. Czerkawskiego. – Lublin : Towarzystwo Naukowe KUL, 1978. – S. 263–314.

4. *Darowski R.* Filozofia jezuitów w Polsce od XVI do XVII wieku - proba syntezy / R. Darowski // Jezuiti a kultura polska (Materiały sympozjum z okazji Jubileuszu 500-lecia urodzin Ignacego Loyoli (1491–1991) i 450-lecia powstania Towarzystwa Jezusowego (1540–1990). Kraków, 15–17 lutego 1991 r.) / Pod red. ks. L. Grzebienia SJ, ks. St. Obirka SJ. – Kraków, 1993. – S. 51–74.

5. *Dzięgielewski J.* O tolerancję dla zdominowanych. Polityka wyznaniowa Rzeczypospolitej w latach panowania Władysława IV / J. Dzięgielewski. – Warszawa : PWN, 1986. – 248 s., il.

6. *Dziuba A. F.* Z dziejów polskiej teologii moralnej na przełomie XVI i XVII w. / A.F. Dziuba // Studia theologica varsaviensia. – 1984. – № 22. – S. 93–120.

7. *Gręźlikowski J.* Pierwsze seminaria duchowne w Polsce – recepcja dekretu Soboru Trydenckiego o seminariach / J. Gręźlikowski // Teologia i Człowiek. Kwartalnik Wydziału Teologicznego UMK. – 2013. – T. 22, z. 2. – S. 63–84.

8. Konstytucje Braniewskiego seminarium duchownego założonego przez najjaśn. i najprzew. Stanisława Hozjusza kardynała s.k.r. i

biskupa Warmińskiego oraz czcigodną kapitułę tegoż kościoła: ogłoszone w 1566 r. // Seminarium diecezjalne w Polsce prowadzone przez jezuitów od XVI do XVIII wieku / L. Piechnik. – Kraków : WAM, 2001. – S. 53–68.

9. *Korolko M.* Retoryka w polskich kolegiach jezuickich / M. Korolko // Jezuiti a kultura polska. (Materiały sympozjum z okazji Jubileuszu 500-lecia urodzin Ignacego Loyoli (1491–1991) i 450-lecia powstania Towarzystwa Jezusowego (1540–1990). Kraków, 15–17 lutego 1991 r.) / Red. L. Grzebień, S. Obirek. – Kraków : WAM, 1993. – S. 121–142.

10. *Kościelny R.* Problem tolerancyjności kontrreformatorów w Rzeczypospolitej na przełomie XVI i XVII wieku / R. Kościelny. – Szczecin : Wydawnictwo Naukowe US, 1997. – 128 s.

11. *Leclerc J.* Historia tolerancji w wieku reformacji / J. Leclerc / [tłum. L. Kühn, H. Kühn]. – Warszawa : Instytut wydawniczy Pax, 1964. – T. I. – 422, [2] s.

12. *Litak S.* W dobie reform i polemik religijnych / S. Litak // Chrześcijaństwo w Polsce: Zarys przemian (1966–1979) / Ed. J. Kłoczowski. – Lublin, 1992. – S. 180–251.

13. *Mancia A.* Gesuiti e scienza note su un recente volume / A. Mancia // Archivum Historicum Societatis Iesu. – Vol. 62. – Romae, 1993. – P. 215–248.

14. *Mancia A.* La controversia con i protestanti e i programmi degli studi teologici nelle Compagnia di Gesù / A. Mancia // Archivum Historicum Societatis Iesu. – Vol. 54. – Romae, 1985. – P. 3–43, Vol. 86. – Romae, 1986. – P. 209–266.

15. *Natoński B.* Humanizm jezuicki i teologia pozytywno-kontrowersyjna w XVII i XVIII wieku. Nauczanie i piśmiennictwo / B. Natoński // Dzieje teologii katolickiej w Polsce. – T. II: Od Odrodzenia do Oświecenia, cz. I: Teologia humanistyczna / Pod red. Bpa M. Rechowicza. – Lublin : Towarzystwo Naukowe KUL, 1975. – S. 87–219.

16. *Natoński B.* Szkolnictwo jezuickie w dobie kontrreformacji / B. Natoński // Wiek XVII: Kontrreformacja. Barok. Prace z historii kultury / Ed. J. Pelc. – Wrocław – Warszawa –

Kraków : Zakład Narodowy im. Ossolinskih, 1970. – T. XXIX. – S. 309–337.

17. *Ogonowski Z.* Z zagadnień tolerancji w Polsce XVII wieku / Z. Ogonowski. – Warszawa : PWN, 1958. – 351 p., [5] f.: ill.

18. *Piechnik L.* Jezuickie seminaria diecezjalne w Polsce // Z dziejów szkolnictwa jezuickiego w Polsce. Wybór artykułów / Wstęp, wybór i opracowanie, mapki, wykaz szkół, bibliografia, indeks J. Paszenda. – Kraków : WAM, 1994. – S. 70–91.

19. *Piechnik L.* Powstanie i rozwój jezuickiej *Ratio studiorum* (1548–1599) / L. Piechnik. – Kraków : WAM, 2003. – 264 s.

20. *Piechnik L.* Rozkwit Akademii Wileńskiej w latach 1600–1655 / L. Piechnik. – Rzym : Apud «Institutum Historicum Societatis Iesu», 1983. – 315 s.: il.

21. *Piechnik L.* Seminaria diecezjalne w Polsce prowadzone przez jezuitów od XVI do XVIII wieku / L. Piechnik. – Kraków : WAM, 2001. – 304 s.

22. *Regulae Communes Professoribus Classium Inferiorum // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 416–424.*

23. *Regulae Praefecti Studiorum Inferiorum // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 403–413.*

24. *Regulae Praepositi Provincialis // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 357–368.*

25. *Regulae Professoris Casuum Conscientiae // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 395–396.*

26. *Regulae Professoris Humanitatis // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 430–433.*

27. *Regulae Professoris Infimae Classis Grammaticae // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 439–442.*

28. *Regulae Professoris Linguae Hebraeae // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 385.*

29. *Regulae Professoris Mathematicae // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 402.*

30. *Regulae Professoris Mediae Classis Grammaticae // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 437–439.*

31. *Regulae Professoris Philosophiae // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 397–401.*

32. *Regulae Professoris Rhetoricae // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 424–430.*

33. *Regulae Professoris Sacrae Scripturae // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis*

Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 383–385.

34. Regulae Professoris Scholasticae Theologiae // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 386–394.

35. Regulae Professoris Supremae Classis Grammaticae // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 434–436.

36. Scribendi ad Examen Leges // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 413–414.

37. Skwarczyński P. Szkice z dziejów Reformacji w Europie Środkowo-Wschodniej / P. Skwarczyński. – Londyn : Odnowa, 1967. – 173 s.

38. Tazbir J. Dzieje polskiej tolerancji / J. Tazbir. – Warszawa : Interpress, 1973. – 168 s.

39. Tazbir J. Państwo bez stosów. Szkice z dziejów tolerancji w Polsce XVI i XVII w. / J. Tazbir. – I wyd. – Warszawa : PIW, 1967. – 296 s.

40. Tazbir J. Tradycje tolerancji religijnej w Polsce / J. Tazbir. – Warszawa : Książka i Wiedza, 1980. – 166 s.

41. Teologia // Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy: 1564–1995 / Oprac. L. Grzebień. – Kraków : WAM, 1996. – S. 688–692.

42. Załęski S. Jezuci w Polsce. – Kraków : [s. n.], 1905. – T. 4 (3). – 1310 s.

REFERENCES

1. Angelozzi G. L'insegnamento dei casi di coscienza nella pratica educativa della Compagnia di Gesù / G. Angelozzi // La «Ratio studiorum». Modelli culturali e pratiche educative

dei Gesuiti in Italia tra Cinque e Seicento / A cura di G. P. Brizzi. – Roma : Bulzoni, 1986. – P. 121–162.

2. Constitutiones Societatis Iesu a Congregatione Generali XXXIV annotatae et Normae complementariae ab eadem Congregatione approbatae. – Romae : Apud Curiam Praepositi Generalis Societatis Iesu, 1995. – 674 p.

3. Czerkawski J. Filozofia tomistyczna w Polsce w XVII wieku / J. Czerkawski // Studia z dziejów myśli świętego Tomasza z Akwinu / Praca zbiorowa pod red. S. Swieżawskiego, J. Czerkawskiego. – Lublin : Towarzystwo Naukowe KUL, 1978. – S. 263–314.

4. Darowski R. Filozofia jezuitów w Polsce od XVI do XVII wieku - proba syntezy / R. Darowski // Jezuci a kultura polska (Materiały sympozjum z okazji Jubileuszu 500-lecia urodzin Ignacego Loyoli (1491–1991) i 450-lecia powstania Towarzystwa Jezusowego (1540–1990). Kraków, 15–17 lutego 1991 r.) / Pod red. ks. L. Grzebień SJ, ks. St. Obirka SJ. – Kraków, 1993. – S. 51–74.

5. Dziegielewski J. O tolerancję dla zdominowanych. Polityka wyznaniowa Rzeczypospolitej w latach panowania Władysława IV / J. Dziegielewski. – Warszawa : PWN, 1986. – 248 s., il.

6. Dziuba A. F. Z dziejów polskiej teologii moralnej na przełomie XVI i XVII w. / A.F. Dziuba // Studia theologica varsaviensia. – 1984. – № 22. – S. 93–120.

7. Gręźlikowski J. Pierwsze seminaria duchowne w Polsce – recepcja dekretu Soboru Trydenckiego o seminariach / J. Gręźlikowski // Teologia i Człowiek. Kwartalnik Wydziału Teologicznego UMK. – 2013. – T. 22, z. 2. – S. 63–84.

8. Konstytucje Braniewskiego seminarium duchownego założonego przez najjaśn. i najprzew. Stanisława Hozjusza kardynała s.k.r. i biskupa Warmińskiego oraz czcigodną kapitułę tegoż kościoła: ogłoszone w 1566 r. // Seminaria diecezjalne w Polsce prowadzone przez jezuitów od XVI do XVIII wieku / L. Piechnik. – Kraków : WAM, 2001. – S. 53–68.

9. Korolko M. Retoryka w polskich kolegiach jezuitskich / M. Korolko // Jezuci a kultura polska. (Materiały sympozjum z okazji Jubileuszu 500-lecia urodzin Ignacego Loyoli (1491–1991)

- i 450-lecia powstania Towarzystwa Jezusowego (1540–1990). Kraków, 15–17 lutego 1991 r.) / Red. L. Grzebień, S. Obirek. – Kraków : WAM, 1993. – S. 121–142.
10. *Kościelny R.* Problem tolerancyjności kontrreformatorów w Rzeczypospolitej na przełomie XVI i XVII wieku / R. Kościelny. – Szczecin : Wydawnictwo Naukowe US, 1997. – 128 s.
11. *Leclerc J.* Historia tolerancji w wieku reformacji / J. Leclerc / [tłum. L. Kühn, H. Kühn]. – Warszawa : Instytut wydawniczy Pax, 1964. – T. I. – 422, [2] s.
12. *Litak S.* W dobie reform i polemik religijnych / S. Litak // Chrześcijaństwo w Polsce: Zarys przemian (1966–1979) / Ed. J. Kłoczowski. – Lublin, 1992. – S. 180–251.
13. *Mancia A.* Gesuiti e scienza note su un recente volume / A. Mancia // Archivum Historicum Societatis Iesu. – Vol. 62. – Romae, 1993. – P. 215–248.
14. *Mancia A.* La controversia con i protestanti e i programmi degli studi teologici nelle Compagnia di Gesù / A. Mancia // Archivum Historicum Societatis Iesu. – Vol. 54. – Romae, 1985. – P. 3–43, Vol. 86. – Romae, 1986. – P. 209–266.
15. *Natoński B.* Humanizm jezuicki i teologia pozytywno-kontrowersyjna w XVII i XVIII wieku. Nauczanie i piśmiennictwo / B. Natoński // Dzieje teologii katolickiej w Polsce. – T. II: Od Odrodzenia do Oświecenia, cz. I: Teologia humanistyczna / Pod red. Bpa M. Rechowicza. – Lublin : Towarzystwo Naukowe KUL, 1975. – S. 87–219.
16. *Natoński B.* Szkolnictwo jezuickie w dobie kontrreformacji / B. Natoński // Wiek XVII: Kontrreformacja. Barok. Prace z historii kultury / Ed. J. Pelc. – Wrocław – Warszawa – Kraków : Zakład Narodowy im. Ossolinskich, 1970. – T. XXIX. – S. 309–337.
17. *Ogonowski Z.* Z zagadnień tolerancji w Polsce XVII wieku / Z. Ogonowski. – Warszawa : PWN, 1958. – 351 p., [5] f.: ill.
18. *Piechnik L.* Jezuickie seminaria diecezjalne w Polsce // Z dziejów szkolnictwa jezuickiego w Polsce. Wybór artykułów / Wstęp, wybór i opracowanie, mapki, wykaz szkół, bibliografia, indeks J. Paszenda. – Kraków : WAM, 1994. – S. 70–91.
19. *Piechnik L.* Powstanie i rozwój jezuickiej *Ratio studiorum* (1548–1599) / L. Piechnik. – Kraków : WAM, 2003. – 264 s.
20. *Piechnik L.* Rozkwit Akademii Wileńskiej w latach 1600–1655 / L. Piechnik. – Rzym : Apud «Institutum Historicum Societatis Iesu», 1983. – 315 s.: il.
21. *Piechnik L.* Seminaria diecezjalne w Polsce prowadzone przez jezuitów od XVI do XVIII wieku / L. Piechnik. – Kraków : WAM, 2001. – 304 s.
22. *Regulae Communes Professoribus Classium Inferiorum // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 416–424.*
23. *Regulae Praefecti Studiorum Inferiorum // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 403–413.*
24. *Regulae Praepositi Provincialis // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 357–368.*
25. *Regulae Professoris Casuum Conscientiae // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 395–396.*
26. *Regulae Professoris Humanitatis // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 430–433.*
27. *Regulae Professoris Infimae Classis Grammaticae // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta*

paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 439–442.

28. Regulae Professoris Linguae Hebraeae // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 385.

29. Regulae Professoris Mathematicae // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 402.

30. Regulae Professoris Mediae Classis Grammaticae // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 437–439.

31. Regulae Professoris Philosophiae // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 397–401.

32. Regulae Professoris Rhetoricae // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 424–430.

33. Regulae Professoris Sacrae Scripturae // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis

Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 383–385.

34. Regulae Professoris Scholasticae Theologiae // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 386–394.

35. Regulae Professoris Supremae Classis Grammaticae // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 434–436.

36. Scribendi ad Examen Leges // Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu [1599] / Monumenta paedagogica Societatis Iesu. – Vol. V / Monumenta Historica Societatis Iesu. – Vol. 129. – Romae : Institutum Historicum Societatis Iesu, 1986. – P. 413–414.

37. Skwarczyński P. Szkice z dziejów Reformacji w Europie Środkowo-Wschodniej / P. Skwarczyński. – Londyn : Odnowa, 1967. – 173 s.

38. Tazbir J. Dzieje polskiej tolerancji / J. Tazbir. – Warszawa : Interpress, 1973. – 168 s.

39. Tazbir J. Państwo bez stosów. Szkice z dziejów tolerancji w Polsce XVI i XVII w. / J. Tazbir. – I wyd. – Warszawa : PIW, 1967. – 296 s.

40. Tazbir J. Tradycje tolerancji religijnej w Polsce / J. Tazbir. – Warszawa : Książka i Wiedza, 1980. – 166 s.

41. Teologia // Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy: 1564–1995 / Oprac. L. Grzebień. – Kraków : WAM, 1996. – S. 688–692.

42. Załęski S. Jezuci w Polsce. – Kraków : [s. n.], 1905. – T. 4 (3). – 1310 s.

T. Shevchenko

Education of Diocesan Priests of the Catholic Church in the Polish-Lithuanian Commonwealth of the Early Modern Period: The Organization of Learning and Academic Staff

Abstract

The Council of Trent began with the development of theological education in the Catholic Church in 1563 by the ordering to the bishops to create seminaries for training and education of future priests in their dioceses. In the Polish-Lithuanian Commonwealth, despite the apparent lack of the personnel

during the 16th century, the Jesuits agreed with the bishops to manage the seminaries. The Jesuits managed the seminaries in Braniewo, Stare Szkoty/Gdańsk, Kalisz, Kroże, Sandomierz, Poznań, Pultusk, Wilno. New seminaries arose on an average every 8.4 years. Duration and curriculum of the seminaries corresponded to the duration and curriculum for incapable Jesuits (1 year of philosophy and 2 years of casuistry). Conflicts of the dioceses and the Jesuits caused the Jesuits resignation from the management of the seminaries. In the Ukrainian lands, where the Orthodox population dominated, there were no any Jesuit seminaries. Here the Jesuits carried out at their homes the courses of moral (casuistry) and polemical theology (controversies) for diocesan priests. There were the courses at all 14 Jesuit houses where they managed the schools for secular boys (in Yaroslav, Lviv, Lutsk, Kamyanets, Ostroh, Brest, Fastiv, Vinnytsya, Krosno, Bar, Novhorod-Siversky, Pereyaslav, Ksaveriv, Kyiv). Jesuit legal documents provided weekly debates on casuistry between the Jesuit students and one or two times a week between the Jesuits themselves. Every Jesuit priest was obliged to take part in the debate. A number of the casuistry courses were five times greater than the controversies courses. It follows from the comparative analysis of the content of composed by us the supplement A (a list of lecturers and their subjects in the courses for the diocesan clergy in Ukraine) that more than half of the Jesuits-lecturers for the diocesan clergy have belonged to the elite of the Society (they have been professes of four vows) and to the ablest Jesuit intellectuals. The research refuted the opinion of the Polish historiography that the Jesuits had paid little attention to the seminaries and courses for the diocesan clergy.

Драматичний вимір українського державотворення залишається доволі болісною складовою процесу осмислення історичного місця України на політичній мапі Європи. Хрестоматійні події, пов'язані із соборністю України як сакральним явищем, мають зовнішній контент. Адже для України оновлення та зміцнення державності є пріоритетним напрямом зовнішньої політики. Ця обставина набула особливої ваги після вступу України до Ради Європи, що стало вагомим чинником державотворення, здатним активізувати законотворчу роботу депутатського корпусу. Відомо, що рішенням Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) був введений статус «спеціального запрошеного» для парламентських делегацій з нових демократичних країн Центральної та Східної Європи. Отримання цього статусу розглядається як перший крок на шляху до офіційного вступу до ПАРЄ. У вересні 1992 р. Україна, одержавши статус «спеціального запрошеного» у ПАРЄ, вийшла на рівень європейської політико-правової комунікації, що значною мірою обумовило пошук нових форматів конструктивного діалогу з цією міжнародною організацією.